

KUR'AN'A GÖRE ALLAH-ÂLEM MÜNASEBETİ

Enver BAYRAM*

Özet

Allah-âlem münasebetinde Allah âlemin yaratıcısıdır. Âlem ise Allah'ın yarattığı her şeydir. Âlemde kusursuz bir düzen vardır. Bu düzenin kurallarını koyan ve bu düzeni devamlı denetleyen ise Allah'tır. Bu düzen aynı zamanda onun varlığının ve birliğinin kanıtı durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Allah, Alem, Kur'an, Düzen, Yaratmak.

ACCORDING TO THE QUR'AN, ALLAH-UNIVERSE RELATIONSHIP

Abstract

In relationship the universe Allah, Allah the creator of the universe. The universe is everything which is created by God. There is a perfect harmony of the Universe. God which is establishes the rules of this order and checks it. At the same time this order is evidence of God's existence and unity.

Key Words: Allah, Universe, Qur'an, Order, Create.

Giriş

Allah, yaratılış gayesine uygun olarak tüm varlıklar arasında bir iletişim sistemi kurduğu gibi, kendisiyle mahlûkatı arasında da bir iletişim sistemi kurmuştur. Âlemde yaratılan her şey, Allah'ın belirlediği kanunlar çerçevesinde hareket etmektedir. Kâinatta bulunan her varlığın bir yaratılış gayesi mevcuttur. "Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"¹ ve "Ben cinleri ve insanları, ancak bana

---

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.
(enver.bayram@gop.edu.tr).

1 Mü'minûn 23/40.

kulluk etsinler diye yarattım.”² ayetleri de insanın yaratılış amacını apaçık bir biçimde ifade etmektedir. Bitkiler ve hayvanlar da evrende yaratılış gayesine uygun hareket ederek varlıklarını devam ettirmektedirler.³

Kitab-ı Mukaddes’te Allah’ın gökleri ve yeri yarattıktan sonra yedinci günde istirahate çekildiği şu şekilde ifade edilmektedir. “Ve gökler ve yer ve onların bütün orduları itmam olundu. Ve Allah yaptığı işi yedinci günde bitirdi ve yaptığı bütün işten yedinci günde istirahat etti. Ve Allah yedinci günü mübarek kıldı ve onu takdis etti. Çünkü Allah yaratıp yaptığı bütün işten o günde istirahat etti.”⁴ Görüldüğü gibi Kitab-ı Mukaddes’te Allah’ın alemleri yarattıktan sonra istirahata çekildiğinden bahsedilmektedir. Ancak Kur’an bunu şu ifadeyle nakzetmektedir. “Göklerde ve yerde bulunan herkes O’ndan ister. O, her an yaratma halindedir.”⁵

İnsan da dahil olmak üzere kainatta var olan bütün canlı ve cansız varlıklar, "Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde, Allah’ın göklerde ve yerde yarattıklarında, O’na karşı gelmekten sakınan kimseler için âyetler vardır"⁶ ayetinde de ifade edildiği üzere bizi Allah’ın varlığına ve birliğine götüren birer işaret ve alamet olmaktadır.⁷ Bundan dolayı Kur’an, bazı ilmi hakikatlere dikkatleri çekerek, insanları araştırmaya sevk etmek ve tabiat kanunlarının keşfedilmesini sağlamak istemiştir.⁸ Böylece Allah ile kâinat arasındaki bağ daha iyi kavranacak ve insan kendini ve evreni tanıma noktasında daha donanımlı bir hale gelecektir.

Biz de bu çalışmamızda Allah-alem arasındaki bu münasebetin Kur’an’da niçin ve nasıl ele alındığını ele alıp ifade etmeye çalışacağız.

Kur’an’a Göre Allah-Âlem Münasebeti

Âlem, “علم” kökünden türemiş olup⁹ Allah’ın dışındaki her türlü yaratık ve mahlûkatı kapsar.¹⁰ Ruhlar âlemi, misâl âlemi, berzah âlemi,

2 Zâriyat, 51/56.

3 Suat Yıldırım, Kur’an-ı Kerim ve Kur’an ilimlerine Giriş, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, 7. Baskı, s. 13-16.

4 Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, Bap 2, 1-3.

5 Rahman 55/29.

6 Yunus 10/6.

7 Mevlüt Güngör, Kur’an Penceresinden Bakış, İstanbul: Kur’an Kitaplığı, 1997, İkinci Baskı, s. 217-218; Muhsin Demirci, Tefsir Usûlü, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2012, 21. Baskı, s. 100.

8 Muhammed Gazali, Kur’an’ı Anlamada Yöntem, trc: Emrullah İşler, Ankara: Sor Yayıncılık, 1993, 1.Baskı, s. 75,339.

9 Mecidüddin Muhammed b. Yakup Firuzâbâdi, Kâmûsi’l-Muhît, Beyrut: Darü’l-Marife, 2005, s. 907.

10 Cemaleddin Muhammed b. Mükerrer İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, İran, 1405h, XII, s. 421; Ebu’l-Kasım Huseyn b. Muhammed er-Rağıb el-İsfahânî, Müfredât fî Garîbi’l-Kur’an, Kahire, 1961, s. 344; Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, İz Yayınları, y.y, 1996, s. 38; Hayreddin Karaman ve Diğerleri, Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, Ankara: DİB Yayınları, 2006, I, s. 60.

zerreler, yıldızlar, hayvanlar, bitkiler, renkler, sesler hepsi ayrı ayrı birer âlemdirler.¹¹ Bu varlıkların her birinin "âlem" olarak isimlendirilmesinin sebebi, onların Allah'ın varlığına işaret etmelerinden dolayıdır.¹²

"Âlemîn" kelimesi Kur'an'da kâinat için kullanılmakla beraber insanlar için de kullanılmaktadır. Âlem kelimesi, Kur'an'da "âlemîn" şeklinde çoğul olarak yetmiş üç defa geçmektedir. Bunların kırk ikisinde "rabbü'l-âlemîn" şeklinde zikredilmiş ve böylece Allah'ın canlı cansız bütün varlıkların ilahı olduğu vurgulanmıştır.¹³

1. Kur'an'ın Evren Hakkındaki Öğretisi

Kur'an'ın evren hakkındaki öğretisi üç temel esasa dayanır. Birincisi, onun bir düzen olması¹⁴; ikincisi, gelişen ve büyüyen canlı bir düzen olması¹⁵ ve üçüncüsü de onun beyhude bir oyun alanı¹⁶ olmayışdır. Allah bir şeyi yarattığında ona varlık kanunlarını, gelişimi için gerekli imkânları ve fiziksel güçlerini de hemen yerleştirir. Varlık alanına çıkarma ve şekil verme, *yaratma*; ona temel niteliğini veya hareket kanunlarını vermek ise *emr* veya *takdir* terimleri ile belirtilir. Allah bir şeyi yaratıp şekil verdiği zaman, ona bir fitrat, dinamik davranış kanunu, yani onun takdirini de yükler. Bu, aynı zaman da onun yöneldiği yön ve hedefi de gösterir.¹⁷ Bu gerçek Kur'an'da şu şekilde ifade edilmektedir. "Yaratıp düzene koyan, takdir edip yol gösteren yüce Rabbinin adını tespih (ve takdis) et."¹⁸

Tabiat, kayıtsız ve şartsız Allah'a teslim olmuştur. Göklerde ve yerde olan hiçbir şey O'nun koyduğu kural ve kanunların dışına çıkamaz.¹⁹ "Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O'na teslim olduğu halde onlar (ehl-i kitap), Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Hâlbuki O'na döndürüleceklerdir."²⁰ Göklerde ve yerde olanlar Allah'a isteyerek veya istemeyerek boyun eğmişlerdir. Göklerdeki melekler Allah'ı isteyerek tasdik etmişlerdir. Yeryüzündeki insanların bir kısmı isteyerek bir kısmı da istemeyerek tasdikte bulunmaktadırlar. İstemeyerek tasdikte bulunanlar münafıklardır. Münafıklar maddiyat uğruna kalben yalanlamışlar, lâfzen

11 Davut Ayduz, Kısa Sûrelerin Tefsîri, Işık Yayınları: İstanbul, 2003, s. 13.

12 Fahrüddin er-Râzî, Tefsir-i Kebir Mefatihü'l Gayb, trc: Suat Yıldırım ve diğerleri. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988, I, s. 319.

13 Süleyman Hayri Bolay, "Âlem", DİA, İstanbul, 1989, II, s. 357.

14 İnfitar 82/7-8, Ra'd 13/4, Enbiyâ 21/22-23.

15 Zâriyât 51/47.

16 Duhan 44/38-39, Yunus 10/5.

17 Fazlurrahman, İslami Yenilenme, trc: Adil Çiftçi, Makaleler 2, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000, s. 19-20.

18 Ala' 87/1-3.

19 Halis Albayrak, Tefsir Usulü, İstanbul: Şule Yayınları: 1998, s. 74.

20 Al-i İmran 3/83.

tasdik etmişlerdir. Diğer bir görüşe göre de isteyerek ya da istemeyerek iman "*elestü bi Rabbiküm*" hitabının teveccüh etmiş olduğu âlemi ervahta vaki olmuştur. O zaman isteyerek iman edenler bu âlemde de imanlarını muhafaza ederek saadete ermişlerdir. İstemeyerek iman edenler ise bu âlemde küfürlerini açığa vurarak ebedi hüsrana uğramışlardır. Sonuç da bütün mahlûkat er geç, ister istemez Allah'ı tasdik edecek, ona boyun eğecektir.²¹

Yeryüzünde, gökyüzünde ve bu ikisi arasında var olan canlı cansız bütün varlıklar Allah'ı tespih etmektedirler. "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız. O, halîm'dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır."²² Canlı varlıklar Allah'ı iki şekilde tespih ederler. Birincisi; mükellefin, diliyle Allah'ı anmasıdır. İkincisi ise, mükellefin çeşitli hallerinin, Allah'ın birliğine, münezzeh olduğuna ve izzetine delalet etmesiyledir. Hayvanlar ve taş, toprak gibi cansız varlıklar Allah'ı ancak ikinci şekilde tespih ederler.²³

İnsan da âlemin bir parçası olduğundan Allah'ın koyduğu kanunların dışına çıkamaz. Yiyip içmeden yaşayamaz, uykuya ve oksijene ihtiyaç duyar. O, kuşlar gibi uçup balıklar gibi yüzemez. Dolayısıyla insan biyolojik yapısıyla Allah'ın varlığa koymuş olduğu kanunların dışına çıkamaz. Ama insan, iman ve ahlak alanında hürdür. Dolayısıyla o, bu alanda yaptıklarından sorumludur. Bununla beraber Allah göklerde ve yerde olan her şeyi insanın emrine verdiğini ve Onun için yarattığını söyler. "O yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı..."²⁴ Allah, âlemi çift yönlü bir bütün olarak insanın önüne koymaktadır. İnsanın kendisi de dâhil olmak üzere âlemde görünen her şey Allah'ın tabii ayetleridir. Bu ayetler, hem Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösterirler hem de âlemin iki yönlü olduğuna ve insanın görünmeyen bir gayb âlemiyle iç içe olduğuna işaret ederler.²⁵

2. Âlemin Kısımları

Âlem görünen ve görünmeyen âlem diye iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu iki âlem aslında iç içedir. İnsanlar, âlemi görünmeyen varlıklar ve oluşlarla birlikte paylaşırlar. Ontolojik olarak bu iki âlem aynı olmalarına rağmen âlemin hayatiyetini sürdürmesinde birbirlerini tamamlarlar. Görünen âlem, insanlar, bitkiler, hayvanlar, diğer gezegenler, güneş, ay, kısaca bizim hakkında bilgi elde edebileceğimiz ve görebileceğimiz varlıklar ve oluşlardan

---

21 Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali A1isi ve Tefsiri, Bilmen Yayın Evi, İstanbul, I, s. 407-408.

22 İsra 17/44.

23 Râzî, a.g.e., XIV, s. 494.

24 Bakara 2/29.

25 Albayrak, a.g.e., s. 73.

teşekkül etmektedir. Görünmeyen âlem de ise, melekler, cinler ve mahiyeti hakkında açıklama bulunmayan diğer varlıklar da bu âlemin içerisinde dirler. İnsanın yaratılmadan önceki safhası ve kabir hayatı da bu âlemin içindedir. Melekler Allah'ın hem rahmetinin²⁶ hem de gazabının²⁷ tecellisinde vazife almaktadırlar. Şeytanlar da meleklerin aksine insanları kötülüğe sevk etmek için çaba sarf ederler. Onları çeşitli yollarla kandırmaya çalışırlar.²⁸ Şu halde insanların ahlaki yaşantısında âlemdeki görünmeyen güçlerin tesiri söz konusudur. Yani insan her halükarda görünmeyen âlemin tesirlerine maruz kalmaktadır. Bu, doğrudan Allah tarafından olduğu gibi melekler ve şeytanlar tarafından da gelmektedir.²⁹

Kur'an'a göre Allah, görünen ve görünmeyen âlemin yaratıcısıdır. O, âlemin bir düzen içinde varlığını devam ettirmesi için tabii kanunlar koymuştur. O zaman zaman âlemin işleyişine yeni düzenlemeler getirmektedir. Özellikle kadir gecesinde melekler yeryüzüne inerek âlemdeki değişiklikleri hayata geçirmek için her şeyi yeniden gözden geçirirler.³⁰ O halde Allah mevcudata ilk hareketi verip tahtına çekilmemiştir. O'nun yaratması sürekli olup O, her an âlemlerle ilgili bir iştedir.³¹ "Göklerde ve yerde bulunan herkes O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir"³². Göklerde ve yerde bulunan insanlar, cinler ve bütün mahlûkat, din ve dünyalarını, kusurlarının mağfiret olmasını, muhtaç oldukları şeylerin cümlesini Allah'tan isterler. Çünkü irade-i ilahiye dışında hiçbir şey vücut bulamayacağından³³ her ihtiyaç sahibi ihtiyacının giderilmesini O'ndan ister. Zira Allah her gün kaza ve kaderine muvafık olan şeyleri icat eder.³⁴ Allah hiçbir şeye muhtaç değil aksine bütün varlıklar ona muhtaçtır. Bütün mahlûkat hal ve söz dilleriyle hep O'ndan isterler. O her gün ayrı bir iş ve durumdadır.³⁵ Yani, bu âlem Allah'ın emri ile değişmektedir. Biri ölürken diğeri doğmakta, biri düşerken diğeri yükselmekte, biri hastayken öbürü sıhhat bulmakta, biri batarken başkası yüzmekte, velhasıl bu âlem her an değişmekte yeni şekiller almaktadır.³⁶ Dolayısıyla bu ayeti kerime, bütün mahlûkatın O'na muhtaç olduğunu, O'nun

26 Kadr 97/4-5.

27 Al-i İmran 3/124-125; Ankebut 29/33.

28 İsrâ 17/62.

29 Albayrak, a.g.e., s. 72-76.

30 Albayrak, a.g.e., s. 73.

31 Albayrak, a.g.e., s. 73.

32 Rahman 55/29.

33 Kasas 28/88.

34 Konyalı Mehmet Vehbi, Hülasat'ül Beyan fi Tefsir'il Kur'an, İstanbul: Üçdaİ Neşriyat, 1966, 4. Baskı, XIV, s. 5705.

35 Ebû'l-Fidâ İsmail İbn Kesir, Hadislerle Kur' an-ı Kerim Tefsiri, trc: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları, ts, XIV, s. 7649.

36 Ebu Cafer Muhammed bin Cerîr Taberî, Camiu'l-Beyân fi tefsiri'l-Kur'ân, Beyrut: Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, 2005; XI, s. 591-592; Ebu'l Âla el-Mevdudî, Tefhimü'l Kur'an, İstanbul: İnsan Yayınları, ts, VI, s. 73.

bütün mahlûkata bağışta bulunup onlara lütfuyla yardım ettiğini ifade etmektedir.³⁷ Sınırları bilinmeyen varlıklar âlemi O'nun isteğine, O'nun takdirine bağlıdır. O'nun idaresi varlığın bütününe uzanır, her ferdi ayrı bir şekilde ele alır. Her organı, her hücreyi, her zerreyi ayrı ayrı değerlendirir ve her şeye yaratılışını verdiği gibi görev ve sorumluluğunu da verir.³⁸

"O her gün bir iş üzerindedir." İfadesi şu iki manada da anlaşılabilir. Birisi; gün, mutlak vakit manasına olarak her saat, her an diye açıklanmıştır. Diğeri ise, Allah'a göre zaman, dünya ve âhiretten ibarettir. Her birine göre de Allah'ın bir işi vardır. Dünyadaki işi, emr ve nehiy, âhiretteki işi de hesap ve cezadır.³⁹

Âlemde bir yaprağın düşüşü veya yerin karanlıklarındaki kuru ve yaş her şey Allah'ın bilgisi ve programlaması dâhilindedir. Bütün âlem onun mülküdür.⁴⁰ "Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır: Onları O'ndan başkası bilemez. O karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."⁴¹ Yağmur yağmasından, toplumların yükseliş ve düşüşüne; savaştan barışa kadar bütün süreçleri Kur'an Allah'a atfetmektedir. Bu açıkça gösterir ki O, sadece en aşkın değil, aynı zamanda en içkin olandır. Evrende hangi noktayı düşünürsek düşünelim Allah orada vardır. Bu var oluş Allah'ın yüceliğini gözler önüne sermektedir. Aksi takdirde evrenin bir düzen oluşunun gerekleri karşılanamazdı.⁴²

3. Âlem-Tevhit İlişkisi

Âlemde var olan düzenin yegâne sebebi tevhittir. "Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'in Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir."⁴³ Bu ayet, âlemdeki düzenin yanında aynı zamanda Allah'ın birliğini de gösteren en güçlü delillerden birini ortaya koymaktadır. Bu delil âlemin nizamıdır. Eğer birden fazla ilah olsaydı bunlar ya birbiri ile anlaşır ve âleme birlikte nizam verirler ki o takdirde ya biri diğerine muhtaç olurdu ki, muhtaç olan ilah olamaz; ya da yardıma muhtaç olmazdı ki, bu durumda da diğerinin varlığı gereksiz olurdu. O halde Allah birdir. Diğer

37 Said Havva, el- Esas fi't- Tefsir, trc: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1992, XIV, s. 314.

38 Seyyid Kutup, Fi Zilal-il Kur'an, trc: M.Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa, İstanbul: Hikmet Yayınları, ts, XIV, s. 227.

39 Elmalı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur' an Dili, Sad: Komisyon, İstanbul: Azim Dağıtım, ts, VII, s. 378.

40 Albayrak, a.g.e., s. 74.

41 En'am 6/59.

42 Fazlurrahman, a.g.m., s. 14.

43 Enbiya 21/22.

tarafından eğer bu ilahlar birbirleriyle anlaşamazlar birinin yaptığına, yarattığına diğeri karşı çıkarsa, o zaman da âlemde nizamdan eser kalmazdı. "Yer ve gök bozulup giderdi" İfadesi de bu gerçeği ifade etmektedir. Hâlbuki âlemde eşsiz bir düzen vardır. O halde bu düzenin sahibi Allah, vardır ve birdir.⁴⁴ O halde Allah'ın mümkün olan her türlü mükemmeliyetin ötesinde aynı zamanda bu mükemmellik haritasının her noktasında bulunuyor olması Allah kavramının iç mantığının bir sonucudur.⁴⁵

Allah'ın, âlemde eşi, benzeri ve zıddı olmadığı gibi kendisine ait bir çocuğu da yoktur. Allah, müşriklerin bu ve buna benzer iddialarını şöyle reddetmektedir. "Böyle iken) "Rahmân çocuk edindi" dediler. O böyle şeylerden uzaktır, yücedir. Hayır, (evlat diye niteledikleri) o melekler ikrama erdirilmiş kullardır."⁴⁶ Yine Allah, onların cinlerle Allah arasında var olduklarını iddia ettikleri soy birliğini de reddetmektedir. "Allah ile cinler arasında da nesep bağı kurdular. Oysa cinler de kendilerinin Allah'ın huzuruna getirileceklerini bilirler. Allah onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir."⁴⁷ Eğer Allah'ın bir çocuğu olmuş olsaydı bazı bakımlardan ona benzemesi gerekirdi. Yine bazı bakımlardan da ona benzememesi gerekirdi. Bu durumda Allah'ın zatında bir mürekkeplik söz konusu olurdu. Hâlbuki her mürekkebe varlık 'mümkün' varlıktır. Dolayısıyla Allah'ın çocuk edinmesi kendisinin 'vacibu'l-vücut' değil, 'mümkünü'l-vücut' olmasını gerektirir ki bu, Allah'ı ilah olmaktan çıkarıp kulluk sınırına sokardı. Bundan dolayı Allah kendisinin bundan münezzehe olduğunu beyan etmiştir.⁴⁸

Kur'an'a göre evren, Allah'ın "göstergesi" olup kanunları da Allah'ın fiillerindedir. "Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taşıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Hâlbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapmada bulamazsın."⁴⁹ Bundan dolayı evrenin Allah ile ilişkisi insanın kendi karakteri ile ilişkisi veya adeta bütünün parçalarıyla ilişkisi gibidir. Bunlar özdeş olmadığı gibi, birbirinden tamamen ayrılamaz da. Nasıl ki insan kendi karakterinden soyutlanamazsa Allah ve evren içinde aynı şey geçerlidir. Ancak yine nasıl ki insanın beni, karakterini aşarsa ve bir anlamda onun yaratıcısı ise, Allah da evreni aşar ve onun yaratıcısıdır.⁵⁰

Kur'an'a göre Allah zamanı gelince âlemde köklü değişikliklerde bulunacaktır. "Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine

44 Râzî, a.g.e., XVI, s. 112; Karaman, ve diğ.leri, a.g.e., s.322.

45 Fazlurrahman,a.g.m.,s.14.

46 Enbiya 21/26.

47 Saffat 37/158-159.

48 Râzî, a.g.e., XVI, s. 123.

49 Fatır 35/43.

50 Fazlurrahman, a.g.m., s.16.

katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman ..." ⁵¹ Bütün bunlar tabiatın Allah karşısında güçsüzlüğünü ifade etmektedir. Kıyametin kopmasıyla âlemin nizamı yok olacaktır.⁵²

Sonuç

Âlem, görünen ve görünmeyen âlem olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Akıl ve duyular ile bilinen âlem maddî âlemi oluştururken, yine akıl ve duyular ile bilinmeyenler de manevî âlemi oluşturlar. Kur'an'a göre Allah, bizlerce görünen veya görünmeyen; bilinen veya bilinmeyen bütün âlemlerin yaratıcısıdır ve düzene koyucusudur. Bu düzen onun koyduğu kanunlar çerçevesinde varlığını devam ettirir. Aynı zamanda âlemin bu düzeni O'nun varlığının ve birliğinin de en büyük kanıtı durumundadır.

Allah, âlemi yaratıp daha sonra kenara çekilmiş değildir. O, her an bu âlemde cereyan eden şeylere müdahildir. Âlemde O'nun izni olmadan bir yaprak dahi kımlıdayamaz. Bu anlamda O, sadece en aşkın değil, aynı zamanda en içkin olan varlıktır. Bu içkin oluş, Panteistlerin Tanrı ile evreni bir, aynı ve özdeş kabul eden⁵³ görüşlerinden tamamen farklıdır.

Allah-âlem ilişkisi süreklidir. Âlemdeki her şey Allah'a ister istemez boyun eğmiştir. Âlem görünen ve görünmeyen yönüyle bir bütündür. İnsanın kendisi de dâhil olmak üzere âlemde var olan her şey Allah'ın tabii ayetleridir. İnsan, bu düzende Allah'ın koymuş olduğu kanunlarını araştırmalı, keşfetmeli ve onu ahlaki hedeflerin gerçekleşeceği bir alan haline getirmelidir.

Kaynakça

- Albayrak, Halis, *Tefsir Usulü*, İstanbul: Şule Yayınları: 1998.
- Aydüz, Davut, *Kısa Sürelerin Tefsîri*, Işık Yayınları: İstanbul, 2003.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali A1isi ve Tefsiri*, Bilmen Yayın Evi, İstanbul, ts.
- Bolay, Süleyman Hayri, "Âlem", *DİA*, İstanbul, 1989.
- Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü*, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2012, 21. Baskı.
- Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayınları, y.y, 1996.
- Fazlurrahman, *İslami Yenilenme*, trc: Adil Çiftçi, Makaleler 2, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000.
- Fîruzâbâdî, Mecidüddin Muhammed b. Yakup, *Kâmûsi'l-Muhît*, Beyrut: Darü'l-Marife, 2005.

51 İnfitar 82/1-4.

52 Albayrak, a.g.e., s. 74-76.

53 Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1999, 10. Baskı, s. 263.

- Gazali, Muhammed, *Kur'an'ı Anlamada Yöntem*, trc: Emrullah İşler, Ankara: Sor Yayıncılık, 1993, 1.Baskı.
- Güngör, Mevlüt, *Kur'an Penceresinden Bakış*, İstanbul: Kur'an Kitaplığı, 1997, İkinci Baskı.
- Gökberk, Macit, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999, 10. Baskı.
- Havva, Said, *el- Esas fi't- Tefsir*, trc: M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1992.
- İsfahânî, Ebu'l-Kasım Huseyn b. Muhammed er-Rağıb, *Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an*, Kahire, 1961.
- İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmail, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, trc: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.
- İbn Manzûr, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, İran, 1405h.
- Karaman, Hayreddin ve Diğerleri, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Kitab-ı Mukaddes, Tekvin, Bap 2.
- Kutup, Seyyid, *Fi Zilal-il Kur'an*, trc: M.Emin Saraç, İ.Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa, İstanbul: Hikmet Yayınları, ts.
- Mevdudi, Ebu'l Âla, *Tefhimü'l Kur'an*, İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Râzî, Fahrüddin, *Tefsir-i Kebir Mefatihü'l Gayb*, trc: Suat Yıldırım ve diğerleri. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988.
- Taberî, Ebu Cafer Muhammed bin Cerîr, *Camiu'l-Beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, 2005.
- Vehbi, Konyalı Mehmet, *Hülasat'ül Beyan fi Tefsir'il Kur'an*, İstanbul: ÜçdaI Neşriyat, 1966, 4. Baskı.
- Yazır, Elmalı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Sad: Komisyon, İstanbul: Azim Dağıtım, ts.
- Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, 7. Baskı.

